

Mitä kehittyvä lapsi tarvitsee voidakseen hyvin?

Vuorovaikutuksen ja kiintymyssuhteen peruskivet

Anna-Elina Leskelä-Ranta, PsL, Kasvatus- ja kehityspsykologian erikoistuminen
Theraplay-terapeutti

Lapsen kehityksellinen tilanne eri näkökulmista katsottuna

- Neuvola
- Päivähoito ja koulu
- Isovanhemmat
- Vanhemmat, isovanhemmat, suku ja ystävät
- Lastensuojelu, perhetyö
- Arviot, tutkimukset, kuntoutus ja terapiat (puheterapia, toimintaterapia, fysioterapia jne.)
- Perheneuvola, lastenpsykiatria
- Parisuhdeterapia, aikuispsykiatria...

Vanhemman psyykkiset haasteet

Lähisuhdeväkivaltaa perheessä

Pitkittynyt huolto- tai tapaamisriita

Kasvattamisen ja vuorovaikutuksen vaikeuksia

Päihteet perheessä

Taloudellisia huolia

Nepsy-piirteitä tai kehitysvamma perheessä

Parisuhdeongelmia

Mielenterveyden ongelmia perheessä

Ylisukupolivia traumoja

Vanhemman vähäinen mentalisaatiokyky

Avioero

Sosiaalinen ympäristö
Taloudellinen tilanne

Vanhempi
Mielikuvat
RF-kyky
Kiintymismallit
Persoonallisuus

Vuorovaikutus
käyttäytyminen

Lapsi
Temperamentti
Kiintymyssuhde

Vuorovaikutussuhde keskiöön:

Vuorovaikutus luo pohjan kiintymyssuhteelle ja kiintymyssuhde koko lapsen persoonallisuuden kehitykselle!

Vuorovaikutukseen vaikuttamalla

- **tuetaan luottavaista ja turvallista kiinnittymistä**
- **Tuetaan lapsen tervettä neurobiologista kehitystä (mm. säätelykyky)**
- **puututaan kehitysongelmiin (oppiminen) ja mahdollistetaan lapsen optimaalinen kehityspotentiaali**
- **ehkäistään psyykkisiä häiriöitä**
- **tuetaan vanhemmuutta**

Vuorovaikutukseen voidaan vaikuttaa

Interventiotutkimukset osoittaneet:

Lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutussuhdetta voidaan muuttaa

Oleellista on interventiossa suora, tarkka keskittyminen **suhteeseen**

→ Ei siis pelkästään vanhemman psykososiaalisiin pulmiin tai pelkästään lapsen temperamentin tai nepsy-piirteiden tarkastelua

→ Vuorovaikutuksen määrittely, yhdessä katsominen ja ihmetteleminen, havainnointi keskeinen osa työskentelyä

Vuorovaikutus vaikuttaa lapsen kehitykseen (eivät niinkään ulkoiset virikkeet tai olosuhteet)

- Aivojen toiminnallinen erikoistuminen tapahtuu herkkyyks kautena kahden ensimmäisen elinvuoden aikana

Herkkyykskausi: ensimmäiset 6 kk

O' Conner, T. G., Bredenkamp, D., Rutter, M., & The English and Romanian Adoptees Study Team (1999). Attachment disturbances and disorders in children exposed to early severe deprivation. *Infant Mental Health Journal*, 20(1), 10-29.

- Kortikaaliset säätelyjärjestelmät rakentuvat ohjamaan kehityksellisesti varhaisimpia, primitiivisiä merkkijärjestelmiä

- **Reaktiivisille lapsille vuorovaikutusympäristö erityisen merkityksellistä!**

Belsky, J. (2015). Beyond Vulnerability: Attachment, Adversity, Gene-Environment Interaction, and Implications for Intervention. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 36(6), 464-466.

Puutteet vuorovaikutuksessa – pikku juttu?

Tutkimukset Romanian adoptiolapsista, jotka adoptoitu varhaisen deprivaaation jälkeen kertovat aivojen herkkyykskaudesta ennen 6kk ikää

- 165 lasta
- Adoptio tapahtunut alle 6, 6-24 kk ja 24-42 kk
- mittaukset 4 v ja 6 v
- Kaikilla huomattava fyysinen ja kehityksellinen viive adoptioajankohtana
- jos adoptio yli 6kk: vakavammat kiintymyssuhdeongelmat 4v ja 6v
- inhibited vs disinhibited disorder
  - sosiaalisen vastavuoroisuuden puutteet vs. valikoimattomuus kontakteissa
  - eivät ymmärrä sosiaalisia tilanneviheitä, levottomuus ym.
  - → pitkäaikainen kohonnut kortisoli taso (stressitila) aikaansaa aivomuutoksia

O'Conner, T. G., Bredenkamp, D., Rutter, M., & The English and Romanian Adoptees Study Team (1999). Attachment disturbances and disorders in children exposed to early severe deprivation. *Infant Mental Health Journal*, 20(1), 10-29.

Ensimmäinen kehitystehtävä 0-2kk: säätely

- Pieni vauva ei kehityksellisesti kykene rauhoittamaan itseään, vaan tarvitsee siihen aikuisen säätelyapua.
- Vauva ei pääse myöskään yksin, ilman aikuista, voimakkaan positiivisiin, jaettuihin tunnetiloihin, joita tarvitsee hyvään kehitykseensä.

Säätelyvaikeudet ja säätelyhäiriöt

- Vauvan voi olla vaikea säädellä **tunteitaan, aistimuksiaan ja vireystilaansa**. Aluksi hänellä on myös hyvin vähän kokemuksia, siitä, mitkä kaikki asiat johtavat vaikean olon lisääntymiseen ja miten ne sitten helpottuvat.
- Toisilla vauvoilla on suuria haasteita esimerkiksi vireystilan säatelemisessä ja rauhoittumisessa, kun toisilla vauvoilla nämä taidot ovat jo hieman kehittyneempiä ja vauva saattaa hyvinkin nukahtaa omaan sänkyynsä väsyneenä.
- **Säätelyvaikeudet näkyvät vauvan itkuisuutena, levottomuutena tai joskus passiivisuutena**. Vauva voi olla ylivirittynyt ja näyttää väsyneenäkin siltä, että hän vastustelee unta tai sitten vauva on alivirittynyt.
  - Säätelyvaikeudet voivat vanhemmista näyttää myös vatsavaivoilta ja vauva vaikuttaa kivuliaalta.
  - Joskus säatelemisen hankaluudet liittyvätkin myös ruoan sulatukseen ja ravinnon imemiseen.

Vanhemman säätelyapu

- Säätelykyky = vauvan keinot tulla toimeen **stressin** kanssa, kuten hoitavasta vanhemmasta eroon joutuminen, nälkä tai, yliväsymystila.
- Säätely ei kehity toimintamatolla tai mobilea katselemalla itseksseen, siihen tarvitaa vanhemman läsnäoloa.
- Pienen vauvan rauhoittamisessa tehokkainta on **läheisyys ja kosketus**. Tutut asiat kohtuajoilta, kuten läheisyys, pieni keinuva liike ja turvalliset sylin rajat vähentävät vauvan stressiä. Säätelyvaikeuksien kanssa kamppaileva vauva hyötyy siitä, että häntä pidetään sylissä, nostetaan pystyasentoon, kanniskellaan ja hyssytellään.
- Vanhemman **tyynnyttävä, voimakas ja rytmisen kosketus rauhoittaa** vauvaa, **nopea, hento ja kutittava kosketus virkistää ja stimuloi**.
- Kyky rauhoittua itseksseen kehittyy aikaisintaan 8-12kk iässä.
  - Lapset, jotka ovat saaneet kehittää säätelykykään vanhemman kanssa, oppivat luottamaan aikuisen apuun pulmatilanteissa.
  - Turvallisuuden tunteen varassa lapselle jää aikaa ja energiaa tutkia maailmaa ja itsenäistyä itselleen sopivassa tahdissa.

KEHITYKSEN SUPERTEORIA

KIINTYMYSSUHDETEORIA = teoria vaarasta (John Bowlby)

- Lapsen täytyy kiinnittyä hoitajaansa = eloonjäämisen ehto
- Kiinnittyminen rakentuu vuorovaikutuskokemuksille ensimmäisen elinvuoden aikana.
- Lapselle muodostuvat sisäiset mallit tavoista saada hoitajalta tarvittaessa hoitoa ja välttää hylkäämiskokemuksia = kiintymyssuhdemallit (M. Ainsworth)
- Vanhemman kiintyminen (sitoutuminen) lapseen syntyy prosessissa, joka alkaa raskausaikana
- Vanhemman sensitiivisyys lapsen tarpeille pohjautuu hänen omiin kiintymyssuhdemalleihinsa

Kiintymysmalli

Vanhemman vuorovaikutuskäyttäytyminen

Myönteinen,
rakastava

Torjuva

Vihainen,
ristiriitainen

Pelottava

Lapsen sisäinen malli itsestä ja muista

Turvallinen

Välttelevä

Ristiriitainen

Disorganisoi-
tunut

Vuorovaikutustyyli ja kiintymyssuhde

- Emotionaalisesti saatavilla oleva, sopivasti vauvaan virittynyt vuorovaikutustyyli
- Yli-itsenäisyyttä korostava vuorovaikutustyyli
- Epäjohdonmukainen vuorovaikutustyyli
- Hajanainen vuorovaikutustyyli

- Turvallinen kiinnittyminen
  - avoin tarpeiden ilmaisu
- Turvaton - välttelevä
  - yli-itsenäiset lapset
  - stressialtis
- Turvaton - ristiriitainen
  - takertuvat lapset
  - stressialtis
- Disorganisoitunut lapsi
  - hajanaiset lapset
  - psyykkinen oireilu

Kiintymyssuhdetyylit:

Riski
mielenterveyden
järkkymiseen
pieni

Turvallinen (B): (60%) Tunnistaa ja ilmaisee pahanolon kokemuksia; pystyy myöhemmin rauhoittamaan itsensä vuorovaikutusmielikuvien avulla.

Välittelevä (A): (15-20%) Tunnistaa ulkoisen tilanteen (kognitiivinen tiedonkäsittely), torjuu oman pahanolon; irrallisuus omista tunnetiloista, mutta ulkoisesti looginen käyttäytyminen.

Ristiriitainen (C): (10-15%) Reagoi sisäisiin, herkästi viriäviin pahanolon tunteisiin (tunnepohjainen tiedonkäsittely); käyttäytymisen ristiriitaisuus.

Kiinnittymätön / disorganisoitunut (D): (5-10%) hajanainen, ei kykene säätämään omia tunteitaan.

Riski
mielenterveyden
järkkymiseen
kasvaa

Kiintymyssuhde ja myöhempi hyvinvointi

- Turvallinen kiintymyssuhdetyyli on vakaa pohja elämän vastoinkäymisissä ja siihen liittyy turvattomia tyylejä vähemmän riskitekijöitä.
- Myös välttelevät ja ristiriitaiset kiintymyssuhdetyylit ovat usein lieviä ja normatiivisia, ne muodostavat kuitenkin erilaisia haavoittuvuustekijöitä kehitykseen, mutta toisaalta niiden kanssa voidaan elää hyvää ja rikasta elämää.
- Kiintymyssuhde voi elämän solmukohdissa myös muuttua, jos ihmissuhteissa ja vuorovaikutuksessa läheisten kanssa tapahtuu merkittäviä muutoksia tai oma mielen sisäinen malli työstyy, esim. Psykoterapiat.

Vanhemman tukeminen

Mielikuvat – kasvattaminen ja
kehityksen tukeminen

Vanhemman mielikuvat

- Mielikuvat ovat vanhemman **tulkintoja ja käsityksiä lapsestaan, itsestään vanhempana ja heidän välisestä suhteesta.**
- Mielikuvat vaikuttavat siihen, miten vanhempi kiintyy lapseen ja sitoutuu vanhemmuuden vastuuseen sekä siihen, minkälaisen kiintymyssuhdemallin lapsi sisäistää.

Aikuisen kiintymyssuhdetyyli

- **MIKÄ?** Sosioemotionaalisen tiedon käsittelemisen
- **MIKSI?** Suojaa turvattomuuden kokemuksilta
- **MILLOIN?** Aktivoituu minuutta uhkaavissa tilanteissa
- **MITEN?** Ohjaa toimintaa ihmissuhteissa (läheisissä erityisesti)

Kiintymyssuhdemallit aikuisuudessa

TURVALLINEN- TASAPAINOINEN

- Avoin ja suora tunneilmaisu
- Ymmärrys syy-seuraus-suhteista
- Hyvä perus-luottamus itseilmaisuun
- Psyyken toimivat itsesäätelykeinot

TURVATON- VÄLTTELEVÄ

- Neg. Tunneilmaisujen välttäminen
- Semanttisen tason idealisaatio
- Tunteiden vääristymät
- Stressi ja päihdeongelmat,
- Vaikeudet omien emootioiden käsittelyssä

TURVATON- RISTIRIITAINEN

- Varmistaa hoivan voimakkain tunneilmaisuin (riippuvuus, kiukku)
- Helposti viriävät pahan olon tunteet
- Heikko itsesäätelykyky
- Käyttäytymisongelmia
- Riski asosiaalisuuteen

Erilainen riski psykopatologiaan

Mm. Van Ijzendoorn & Bakermans-Kranenburg (1996); Rosenstein & Horowitz, (1997); Fonagy, (1996); Pianta, Egeland, & Adam (1996);

ETÄÄNNYTTÄVÄT

Ongelmat, joissa psyykinen kärsimys on minimoitu:

Päihteiden väärinkäyttöä ja Somaattisia sairauksia

Yhteydet mm. narsistiseen ja antisosiaaliseen persoonallisuushäiriöön

Työ ihmissuhteiden kustannuksella: Yksinäiset sudet

Riski työuupumukseen

RISTIRIITAISET

“Ulospäin suuntautunut” problematiikka

Persoonallisuusproblematiikkaa

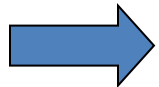
Ihmissuhteet ongelmallisia: symbiosin kaipuu, räiskyvyys, mustasukkaisuus, turvautuvat helpommin väkivaltaan

Haastavia asiakkaita, terapiapotilaita

Huom! Turvaton kiintymyssuhde ei silti ole yhtä kuin mielenterveyden ongelma!

Turvallisesti kiinnittynyt aikuinen

- on avoin tunneilmaisussaan, kykenee yhteistyöhön ja vastavuoroisuuteen
- tunnistaa omat ja muiden tunteet ja ymmärtää niiden roolin käyttäytymisen ohjaajina
- pystyy refleктоimaan kokemuksiaan, näkee oman menneisyyden merkityksen nykyisyyden selittäjänä, voi muuttaa toimintatapojaan tämän tiedon avulla
- ymmärtää hyvin syy-seuraus-suhteita
- luottaa itseilmaisuuun
- kykenee säätelemään tunteitaan (psykyen toimivat itsesäätelykeinot)

Heijastuu lapseen hyvän vuorovaikutussuhteen kautta.

Auttaa luomaan realistisia ja myönteisiä mielikuvia lapsesta

Tasapainoiset vanhemmuuden mielikuvat

- Sitoutuminen vanhemmuuteen
  - ei yleensä tunteiden kuormittama, jos on, tunnistaa tämän ja ymmärtää mitä se merkitsee lapselle. Hakee apua.
  - halu hoivata ja lohduttaa, jos lapsella on hätä
  - vanhempi syventynyt lapseen ja vanhemmuutensa
  - kokee olevansa vastuussa lapsen kehityksen turvaamisesta
- Mielikuvat lapsesta ja vanhempi - lapsi -suhteesta
  - johdonmukaisia kuvauksia lapsesta ja suhteesta.
  - värikkäitä, vivahteikkaita ja monipuolisia representaatioita, vihan tunteet liittyvät tilanteisiin ja lapsen negatiivinen käyttäytyminen liitetään tilannetekijöihin
- Lapsen tarpeisiin vastaaminen
  - pystyy toimimaan tarkoituksenmukaisella tavalla.
  - osaa asettaa herkkydessään tapahtuneet virheet ymmärrettävään yhteyteen

Vanhemmuuden tyylit

Kylmä - välinpitämätön

Demokraattinen /
lapsijohtoinen

Aikuisjohtoinen

Emotionaalinen lämpö

Milloin työskennellä vanhemman mielen äärellä?

- Onko vanhemmalla kykyä ja mahdollisuuksia terapeuttiseen työskentelyyn vanhemmuuden äärellä?
- Onko tarve jäsenellä ja tutkailla kokemuksia, tunteuksia ja mielikuvia?
- Onko vanhempi tuttu itsensä kanssa?

Mentalisaatiota lisääviä ja aktivoivia kysymyksiä:

- Miltähän lapsesta tuntui tässä tilanteessa?
- Mistä päättelet sen?
- Mitähän lapsi ajattelee/kokee tuossa videolla tai tuossa hetkessä?
- Miltä sinusta itsestäsi tuntui?
- Mitä olisit halunnut tehdä siinä tilanteessa?

*Jos mentalisoiva työskentelyote ei toimi, miten
olisi*

*vierellä kulkeminen, arjen tuki perheelle ja
kehitystietouden lisääminen?*

1. Toimintakykypuutteiden paikkaamista (päästää äidin nukkumaan, auttaa vauvan hoitamisessa)
2. Mallintamista, ohjausta, neuvoja ja tietoa kokeneemmalta 'vanhemmalta'
3. Turvallisuutta vahvistavan vuorovaikutuksen opettaminen (turvalliset toimintatavat)

*Kun kohtaat lapsiperheitä – muista
kysyä itseltäsi, mitä tiedät lapsen
vuorovaikutussuhteiden laadusta ja
perheen kiintymyssuhdeilmastosta*

Kiitos!